

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יד, תשכ"ג

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

רבים, בעיקר מאלה שנתחנכו בצעירותם בגולה, מתקשים לסגל לעצמם את ההגייה הגרונית, אבל הם מוצאים דרך לטפחה, וכן לעודדה בפי אחרים, ויחסם אליה הוא יחס של חיבה. יש לכבד יחס זה. לעומת זאת קשה להשלים עם יחסם האדיש של חלק מהמשכילים, חניכי הארץ, ובהם מורים וסטודנטים, להגייה זו. יחס מושפע מדעות שרווחו, כשהייתה המציאות הלשונית בארץ שונה לחלוטין, ואין הצדקה לדעות אלה במציאות של היום.

התביעה להשלטת ההגייה המזרחית היא עניין של שיפור ההבעה, של תרבות דיבור עברי, של מיוזג עליות הלכה למעשה, והיא תביעה מציאותית כיום יותר משהייתה אי־פעם בעבר.

צ ב י ש א ר פ ש ט י י ן

דרכי הבעתם של בני תורה

ב

ח ר ו ז י ו ת

מעשה החרוזים והתדמות צלילים בלשון הוא שעשוע למדבר, ולפעמים גם לשומע. ילדים מתענגים על צלילי מלל ועל הברות מתחרזות, אף שאין להם מובן כלשהו, וחוזרים עליהם בתאוות נפש. משחקי ילדים בכל הארצות מתלוצצים מִשְׁק דברים שחיי צליל שאין להם שחר, וחיבה לחרוזים נודעת גם לבוגרים, ובייחוד לתמימים שבהם, שתקופת ילדותם נמשכת לאורך ימים. אבל גם משוררים וסופרים רבי מחשבה

וכבדי הגות ועמוקי רגשות מוצאים להם תענוגות ביצירת חרוזים. ר"י חריזי ב"תחכמוני" הוא שר וגדול בחרוזים, והקורא אותם חש בעליית נשמתו של מחברם, שצהלתו פורצת מכל חרוז ונאצלת גם עלינו. אף ח"ג ביאליק, שעל גדלותו לית מאן דפליג, הפליג והפליא באגדותיו בחרוזיות השופעת בדיחות דעת וחדוות נפש. מתברי המעשיות*, אף שלא זכו להשראה ולהפלאה, ונשגב מהם לעדן נפש הקורא בוירטואוזיות, ניסו כוחם בחרוזים, לפי כישרונם המוגבל, ואביא אחדים מהם.

מכל המינים הגישו לו מנה אחת אפים, ותמיד דרש הוספה, וניתנה לו בעין יפה

ויהי רצון שנזכה כולנו לקיים את המצוות כנתינתן מסיני, בלי שום נטיות ובלי שום פניות (שם, מעשה בר' סעדיה גאון) חנותו היתה נקיה ומסודרת, הסחורה טובה ומובחרת, משאו ומתנו עם הלקוחות בנחת, ומי שנכנס אצלו פעם אחת, חזר ובא אליו (שם, רבי מאיר אנשיל השמש)

ובקרבו התאוה בוערת, והיא כאש בנעורת, מתלהבת הולכת וגוברת (שם, מעשה בתלמיד שנכנס לפרדס)

ויברכוהו בברכת הרוחה והצלחה, בעושר ורוב ברכה (כרך ב', שני חברים)

לא הצליח לחנך את כל בניו כרצונו מכמה טעמים, שהם מבוארים ומפורשים בספרים הקדושים. ויש לדרשם כמין חומר, אך לא אכביר מלין ואבוא בקצירת האומר

(שם, הרועה)

---

* בששת הכרכים של "ספר המעשיות" למרדכי בן יחזקאל.

המליצה קצירת האומר שכיתה בספרות הרבנית במובן „אקצר בדברים“, כחיקוי לקצירת העומר.

בנות ישראל כשרות... כל אחת ואחת היא כפורחת, ואין בהן סורחת; בנות ירושלים דגולות, שחוננו בהרבה סגולות, יפות בתוארן ובמראיהן, ונאות במעשיהן (שם, שם)

סורחת עניינו חטא, כגון „תלמיד חכם שסרח“. ואין בהן סורחת — אין בהן בעלת חסאים.

עסק בתורה הכתובה והמסורה, שהיתה בלבו ספונה ושמורה (שם, שם)

נטל הבחור את האגרת המסוגרת, שמקצת שבחו היא מספרת, והביא אותה אל ראשי הקהילה (שם, הקדיש)

המה באו, ראו גם תמהו, עמדו והשתאו (שם, ספרו של ר' מאיר) ולבו נע בקרבו כנוע עצי היער מפני הסער

(כרך ג', השר מקוצי)

שינוי הפסוק „כנוע עצי היער מפני רוח“ (ישעיה ז, ב) לשם החרוז, והשינוי עלה יפה.

לא יצא היהודי מן הגוב, עד אשר ישלם את החוב

(שם, סוד המתנות)

על פריץ שחבש יהודי בבור עד שישלם חובו.

ירד לים התלמוד, שט לאורכו ולרחבו, והעלה פנינים, חידושים מכל המינים (שם, השמש)

אין עצה ואין מוצא (שם, מעשה בבעל סדר הדורות)

ראתה הנערה שרה, כי גדולה הצרה (שם, שרה היפה)

מיד הסירו מעליה את המלבושים הגעולים, הלבישוה בגדים שאולים, ובחצות הלילה סידרו חופה מבוהלת, והנערה

נתקדשה כדת משה וישראל והיא שמחה וצוהלת

(שם, משפחת תאומים)

ובאפו כי עז, לבו בו פחו, קם ובעט בו בעיטה, ודן אותו למיתה
(שם, סוד המתנות)

מעשה מהרב הקדוש, מעשה נפלא ונורא, בבן סורר ומורה, שנפתה לבו על נערה, ובעטיה אמר להפוך על פיה את הקערה (להשתמד), ואחרי שהזהירו המגיד אזהרה חמורה, חזר בו חזרה גמורה, קיבל עליו עול גלות ויסורים, והיה מן הצדיקים הגמורים
(שם, דע את אלוקי אביך ועבדהו)

הלא האיש השואל עומד לפנינו בצער ויסורין, איך יעצור כח עד שיעשו את הבירורין (בירור הדין)

(כרך ד', אשה על כסא האפיפיור)

הוא הודה ולא בוש, כי כל ימיו שתה מי רוש, חטא מבלי דעת, שדרכו דרך המרשעת
(שם, אש זרה)

לשונו נעימה ורכה באגדה, וחריפה בפלפול וסברה, ודרך לימודו פשוטה וישרה
(שם, שם)

הלך ושפך מים זכים וברורים, בשעה שאין לו אף עכורים
(שם, נחלת אבות)

על יסוד הפתגם המקובל: „אל תשפוך המים העכורים, טרם השגת מים טהורים“.

והיא פתחה את פיה בתשבחות, וברכה אותו במאה ברכות
(שם, המדקדק עם עצמו)

סובל ואינו קובל
הוא קיבל את הממון בבושה, ובשמחה כבושה, והרב סמך עליו ידו הקדושה, וברכו שה' ימלא חסרונו, וסאתו תהא שוב

מלאה וגדושה (שם הכיבוד)
נאמן האיש, ירא אלוהים ומלך, ואין למצוא כמותו בכל
עיר ופלך, אך שקר ענו בו המעלילים, וכל מעשיהם הם
עוון פלילים (שם, בזכות התורה)
נטלו לידיים ואכלו בחפזון, לא לשובע ולא לרוון

(שם, הכיבוד)
שינוי מן הברכה „לשובע ולא לרוון“, וראוי לשימוש על אכילה קלה.
מעשה נפלא, באיש רש ונקלה, שסיפרו אנשי אמנה, בערב
ראש השנה, מדי שנה בשנה, להעיר רחמי אל, גם על פושעי
ישראל. (שם, רופא ילדים)
ובקרבו אש הקנאה בוערת, ולא ידע לעצור ברוחו הסוערת
(שם, דרך בעבודת ה')
היה דומה לי שהם עומדים מסביב למטתי, ומחכים ליציאת
נשמתו (שם, חלום)

בא אורח פורח, ואת חלקו של החכם הוא לוקח
(כרך ה', השותף)
כי היה מוח בהיר וסופר מהיר (שם, הקולמוס נשמת)
והאשה מרת נפש, טבועה בטיט ורפש, שעה שבעלה פרח
כציפור דרור, צרותיה רבו מספור (שם, יש תקוה לאחריתך)
בת ישראל זו, שנפשה צרורה בצרור צרות ובזיונות, שאין
לשער אותם אף בחזיונות ודמיונות (שם, שם)
ישתדל שתקבל גט פטורין מבעלה, שעזב אותה לאנחות,
והוא יושב על מי מנוחות (שם, שם)
מישיבה לישיבה הלכתי, ובתלמודי הצלחתי... וכל מה שמפי
רבותי שמעתי, בלבי שמרתי. ועד כמה שיד שכלי מגעת,

שקדתי על לימודי בתבונה ודעת, ונפשי בתורה הנגלית
מבינה ושומעת (שם, כורך ספרים)
והסולח לחטאות ועוונות, ישמרנו מן השגגות, ויטהר את כל
המחשבות והעשתונות, ויצילנו מכל מיני אסונות
(שם, שתי לחם)

(הסיום יבוא)

חיים רבין

על האטימולוגיה *

א

הגיזרון או האטימולוגיה הוא המדע העוסק בקשרי
מוצא של מלים באותה הלשון, או בלשונות הקרובות זו לזו
קרבת מוצא. מדע זה הוא עתיק יומין. ימיו אולי כימי
האנושות הם. על כל פנים עדים אנו למחשבה אטימולוגית
גם בתרבויות הקדומות ביותר, שחיי המחשבה בהן ידועים
לנו. בתנ"ך יש מספר רב של הסברי שמות — של אנשים
ושל מקומות — המבוססים על אטימולוגיה. אחד מן
הדיאלוגים של אפלטון, בשם קרטילוס, מנסה להתחקות
על משמעותן הראשונית של מלים בהיעזרו בגיזרון. בתלמוד
ובמדרשים רבות הן הדרשות המשתמשות בגיזרון, כדי
להוכיח איזה דבר או כדי לקשור קשרים בין מושגים. זהו
הגיזרון הקדם-מדעי, שקוראים לו גם "אטימולוגיה עממית".
הוא משתמש בדמיונות, שהם לעתים אמיתיים ולפעמים

---

* שידור בקול ישראל.